

СИНТАКСИЧКАТА СТРУКТУРА НА ГЛАГОЛИТЕ СО ПРИЗНАКОТ „ЕМОЦИОНАЛНОСТ“ ВО ГЕРМАНСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

д-р Билјана Ивановска*
д-р Јаготка Стрезовска**

Апстракт: Во германскиот и во македонскиот јазик постојат различни начини за опишување на емоционална состојба на човекот и таа може да се прикаже преку различни зборовни групи. Нашата цел во овој труд е да спроведеме контрастивни испитувања и анализа на дел од овие глаголи во македонскиот и во германскиот јазик. Покрај тоа, се надеваме дека резултатите од анализите на ваквиот тип на македонски и германски глаголи ќе најдат примена во наставата по македонски и германски јазик, во преведувањето и изработката на учебни помагала (граматики, речници, учебници и др.). Во трудот претставуваме анализа на глаголи со семантичкиот признак „емоционалност“ во современиот германски и македонски јазик, како и обид за поделба на оваа група глаголи на морфолошко, семантичко како и синтаксичко рамниште. Се задржуваме посебно на синтаксичката структура и класификација на глаголите со признакот „емоционалност“.

1. Поделба на глаголите што изразуваат психичка состојба во германскиот и во македонскиот јазик

Во овој труд се обидуваме да направиме поделба на повратните глаголи што изразуваат психичка состојба врз основа на неколку критериуми и тоа: врз основа на нивните синтаксички, семантички и морфолошки особености.

Синтаксичкото ниво (како и другите нивоа) се опишува од аспект на теоријата на валенцијата: синтаксичката структура на глаголот се претставува со бројот на именските фрази што глаголот ги дозволува и нивната морфологија. На секој глагол му се припишува определен валентен модел. Како структурален центар на реченицата глаголот отвора околу себе одреден број слободни места (ваканции). За реализација на неговото комплементарно значење, односно за пополнување на вакантните места, на глаголот му се потребни определен број и вид дополненија (комплеманти, актанти, аргументи). **Tesniere** (1959) го користи терминот **валенција**, **J. Erben** „Wertigkeit“, а **W. Admoni** „Fügungspotenz“. При примена на валентниот модел интегриран во депendentната граматика, нужна е поделбата на дополненијата, и тоа: **валентно-кондиционирани актанти** (облигаторни, факултативни) и **валентно-дистантни елементи** (слободни додатоци). Истражувањата во областа на валентноста се лоцирани на различни рамништа, и тоа: синтактичко, семантичко и логичко, па според тоа разликуваме: **синтактичка, семантичка и логичка валентност**. **Логичката валентност** тргнува од поставката дека валентните релации се мотивирани од онтолошко–денотативниот контекст. Тоа се, всушност, екстралингвистички универзални релации на објективната реалност. Семантичката валентност е монолингвално кондиционирана. За реализацијата на значењето вербалниот регулатор (функтор) бара одредени актанти, чие значење соодветствува на неговата комплементарност, додека други актанти, чие значење не соодветствува на неговата комплементарност, ги елиминира. Глаголот ја сугерира синтагматичката екстензија (ich fühle mich wohl-

* Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип.
Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip.

**Факултет за туризам и гастрономија - Охрид, Универзитет „Климент Охридски“ – Битола
Faculty of Tourism and Gastronomy – Ohrid, University “Kliment Ohridski” - Bitola

schrecklich / traurig/ glücklich/..., но не е можно: *Ich fühle mich blau, *Die Tasche schämt sich, u.a.). **Синтактичката валентност** е во поврзаност со реализацијата на облигаторните и на факултативните актанти во нивната категоријална презентација (Гацов Д. 1975). Бројот на актантите ја претставува **квантитативната валентност**, а синтактичко-семантичка дистрибуција на актантите се претставува со **квалитативната валентност**. Helbig/Buscha (1974) даваат поделба на глаголите на три степени и тоа:

- а) **На првиот степен** е претставен збирот на облигаторните и факултативните варијанти, со што се дава максималната валентност на глаголот:

Er schämt sich vor seiner Freundin. sich schämen 1+(1)

Er = облигаторен актант (A₁).

vor seiner Freundin = факултативен актант (A₂).

Er befindet sich wohl in Kairo. sich befinden 2+(1)

(со значење се чувствува)

Er = облигаторен актант (A₁)

wohl = облигаторен актант (A₂)

in Kairo = факултативен актант (A₃)

Б) **На вториот степен** се одредуваат актантите квалитативно и се одбележуваат во симболи како Sn, Adv., pS. Бројот на актантите мора да конгруира со оној на првиот степен, во однос на облигаторноста и факултативноста.

sich schämen – Sn +Ps (A₁=Sbn, A₂=pS/A₁=Subj., A₂=Obj.)

sich befinden – Sn + Adv. +pS (A₁=Sbn, A₂=Adv., A₃=pS/A₁ Subj., A₂=Advbest., A₃=Raumbest).

Вториот степен може понатаму да се подели на: syntaktische Kategorien (Wortklasse, Wortgruppe, Infinitivkonstruktion, Nebensatz) и syntaktische Funktion (Subjekt-, Objektfunktion, Adverbialbestimmung).

в) На третиот степен семантички се одредуваат актантите. На овој степен, всушност, се говори за семи. Така, на пример, едновалентниот глагол *sich schämen* врзува субјект кој содржи семантички знак *hum* (живо суштество, човек или делови од човековото тело). Тоа значи дека секој можен субјект претставува нешто живо, избројливо (еден човек/повеќе луѓе...). Во оваа комбинација би можело позиција на субјект да земат животните (најчесто со преносно значење, пр.: Die Katze/der Hund schämt sich...), каде не постои соодветствување на комбинираниите лексички единици. Со тоа се крши принципот на семантичка валентност (девијација на семантичките норми) и ова може да се користи како средство за постигнување посебни комуникативни ефекти, што е од посебен интерес за прагматиката и поетологијата.

Според Helbig/Buscha (1996), од семантичката валенција на глаголот (односно од способноста на лексикализираниот предикат преку својата значенска структура да отвори празни места кои можат или треба да се пополнат со семантички падеж) произлегуваат семантичките реченични модели. Важно е значењето на предикатот, од што ќе зависи колку и кои семантички падежи ќе влезат во комбинација. Глаголите во германскиот јазик што изразуваат состојба на восприемање (sehen, hören, empfinden, fühlen, spüren /**Wahrnehmungsprädikate**, **Empfindungsprädikate**/), на знаење (kennen, wissen, glauben, meinen, verstehen, vermissen /**Kognitionsprädikate**/) и на релации (hassen, lieben, beneiden/**emotive Prädikate**/), се однесуваат делумно како глаголи што изразуваат дејство (пр. при образување на пасив), но делумно одговараат по значење на глаголите што покажуваат состојба. Според Helbig-Buscha (1996), нивниот субјект не е агенс (поради тоа предикатот не може да се провербализира), туку е **Demiagens (Wahrnehmungsträger, Erkenntnisträger, Verhältnisträger)** и делумно синтаксички се однесува како агенс. Дел од овие глаголи можат да градат Passiv, Тип 1, и покрај тоа што субјектот не е Agens, туку Demi-Agens. Оттука се објаснува благото отклонување прикажано во следните реченици (значенската разлика на глаголските варијанти се одразува во различниот степен на граматичноста при градба на пасив):

Библиографија

1. Admoni W. (1982): Der deutsche Sprachbau. Ders. dt. Grundlagen der Grammatiktheorie.
2. Erben J. (1966): Abriss der deutschen Grammatik. 9 Aufl. Berlin.
3. DUDEN (1984): Die Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. Bd. 4 Mannheim, Wien, Zürich: Bibliographisches Institut, 108-113: 556-557.
4. Gacov D. (1975): Kon teorijata na valentnosta i nejzinata aplikacija vo nastavata po stranski jazici (1)". Vo: Prosvetno delo 5-6. Skopje. Prosvetno delo. Str. 309-317.
5. Helbig G. / Buscha J. (1996): Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht. 17 Aufl. Leipzig, Berlin, München, Zürich, New York: Langenscheidt. Verlag Enzyklopädie.
6. Tesniere, L. (1959): Eléments de Syntaxe Structurale. Paris.